

naši nemški stanovi, da se mu ni zgodilo nič zalega — in se mu tudi ni; na njih poziv je prihajal v domovino, a če so postala tla vroča, so ga poslali nazaj v varno Nemčijo... Tudi iz Vergerija ali celo iz Bonhoma bi se dalo napraviti kaj herojskega, pri Trubarju je nemogoče vprav zaradi zgodovinskih dejstev; zato uničuje g. Aškerc sam svoje dokazovanje, ko s takim aplombom poudarja zgodovinsko stran.“

„Nemškim protestantom in kranjskim stanovom je bil Trubar dobro došla moč, ker je kot teolog in sin naroda bil sposoben za prevajanje knjig; ako pa bi se bil on pokazal za nesposobnega, bi bili stanovi gotovo dobili drugega, kakor so res drugi nadaljevali delo; zato ni bilo treba Aškercu, da je postal surov.“

Aškerc je Trubarja v dr. Tominškovih očeh še ponižal: Na dveh mestih, kjer govori o ljubezni, „se vede Trubar tako, da ga pomiluje ali pa se mu smeje vsak, ki ve, kaj se pravi — takt in dostojnost“, ne glede na to, da je Aškerčev Trubar „čisto pasivna oseba“ in povrh še „banalen“.

Tako sta torej ubita dva heroja, ki sta dolgo časa prvačila med navadnimi smrtniki. Ni bilo treba Herkula, da je izvršil to delo —: zadoštoval je dr. Tominšek.

Še dve bilki je pograbil Aškerc, da se ohrani na površju: Sebi in drugim po krivici preganjanim pesnikom, priporoča: Prvič, naj svojih umotvorov ne pošiljajo v oceno nobenemu „klerikalnemu“ listu, drugič pa, naj odgovarjajo na ocene s popravki.

Prvo bilko mu je dr. Tominšek še pustil, a drugo mu je prelomil s kruto roko, češ da so pesniki glede svojih lastnih proizvodov nesposobni kritiki, ker imajo o sebi preveč predsodkov in so čisto zaslepljeni. In slednjič piše dr. Tominšek „Aškercu v album, dobro vedoč, zakaj“, sledeče besede: „Morda pride kdaj čas, ko bodo umetniki kakor fabrikanti svoje lastnoročno pisane pohvalne kritike nosili v časopise in plačevali običajno ceno za reklamo; zdaj naj bodo veseli, da listi hvalijo njih blago zastonj, dočim mora fabrikant javno pohvalo plačati. Kadar bomo prišli tako daleč, bodo imeli umetniki vse pravice, da se pritožujejo čez neugodne kritike. Dvomim pa, da bodo umetniki in umetnost s to predugačbo na boljšem...“

Posneli smo te vrstice, da služijo kot stranska ilustracija k našim književnim poročilom. Nikdar nismo mi ocenjevali nobenega pisatelja zato, da bi ga smešili ali se sami povzdigovali na njegov račun. V polemiki med Aškercem in dr. Tominškom smo pa videli toliko osebnih

subjektivnih razlogov, ki motita obema nepristransko sodbo, da moramo izgubiti vsako zaupanje v verodostojnost literarne kritike, ki izvira od te strani. Naša literarna produkcija je zdaj razdeljena v nekaj bolj ali manj zaprtih krogov. Dokler so si pisatelji in kritiki prijatelji, se med seboj takoj podpirajo, da drug drugemu brezmejno hvalijo vsak, bodisi še tako malenkosten proizvod. Kadar se pa med seboj spró ali celo osebno razžalijo, tedaj pa igra prvo vlogo žgoči sarkazem, ki z ostrimi bodali reže nasprotnika v meso.

To so seveda nezdravi književni pojavi. Potrebni so, a prevladati ne smejo. Ako se drzne kak kritik iz samega nasprotstva do katolicizma objaviti tako pristransko oceno, kakor dr. Korun v „Slovanu“, je pač dobro, če se v stranki sami pojavi čisteča nevihta. Nam pa, ki mirno gledamo ta vihar v kozarcu vode, se le utrjujejo naši dosedanji nazori in zavest, da je največji dobrotnik književnosti oni, ki pove takoj resnico, ne oziraje se na osebnosti ali na slovstvene stranke.

Aškerc je s svojo burno samohvalo in z napadi na kritike podrl vse, kar je nameraval doseči s „Trubarjem“. Namestu da bi njegov „Trubar“ strl „rimske verige“, je po zmoti raztrgal lovorov venec svojemu dušnemu očetu.

Dr. E. L.

Cerkveni spomeniki lavantinske škofije. I. Dekanija gornjegrajska. Spisal Avgustin Stegenšek. S 162 slikami in tremi tablicami. V Mariboru 1905. Založil pisatelj. 8.º Str. XVI + 240.

Da smo Slovenci majhen narod, spričuje naše slovstvo. Kljub velikemu naporu izide včasih kak zvezek pesmic, kaka povest in šolska knjiga, večja znanstvena dela pa so velika redkost. Kdo bi jih pisal in kdo kupoval? Vse duševne moči povzijejo navadno razni listi. Zato pa je naše veselje tem večje, če izide kako lepo znanstveno delo. Nedavno nas je razveselilo znamenito delo dr. Fr. Kosa: „Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku“, pravkar pa je izšel prvi del „Cerkvenih spomenikov lavantinske škofije“. Kakor kaže naslov, obdeluje ta knjiga cerkvene spomenike gornjegrajske dekanije, in sicer vse brez izjeme, ker se ne ozira le na izvrstne izdelke in na prastare spomenike, marveč popisuje zvrstionia vse cerkve. Pri vsaki cerkvi razpravlja o stavbi, o zgodovini stavbe in oltarjev, o freskah, o cerkveni opravi, namreč: o oltarjih, prižnicah, o krstnih kamenih, o slikah, kipih, posodah, o cerkveni obleki in o nagrobnih spomenikih. O vsem tem obravnava pisatelj pri enajsterih župnih cerkvah gornjegrajske dekanije in njenih

podružnicah. Pri vsaki cerkvi pa pojasnjuje popis tudi floris in fotografija zunanjščine dotične cerkve in njenih znamenitosti, n. pr. kipov, slik itd. S temi popisi bi pisatelj že izpolnil svojo dolžnost in zadostil naslovu pričujoče knjige, a radi popolnosti sega še dalje. V posebnem poglavju (XII.) nam kaže razne preglede stavb, slik, kipov po starosti razvrščenih, našteva vse znane umetnike, ki so delovali za popisane cerkve; potem nam (v XIII. poglavju) z veliko marljivostjo in razsežnim znanjem pojasnjuje pomen svetniških patronatov, naposled pa razlaga še dva zapisnika cerkvenih opravil lučke župnije iz XVIII. veka. V posameznih odstavkih je želel pisatelj čitatelja še posebej opozoriti na lepše in znamenitejše predmete, zato jih obširno in podrobno popisuje. O kapelich božjega groba ima kar celo razpravo (str. 110. in d.).

Koliko truda duševnega in telesnega je stalo to delo! Res ni mal napor nabrati si znanstveno podlago za toliko v podrobnosti segajoče popise in nič manjši obdelati to ogromno tvarino. A radostno lahko pisatelj zdaj pogleda na ta častni plod svojega uma in jeklene vztrajnosti. Prve težkoče je premagal in nadaljevanje popisov mu bo zdaj lažje. Mnogo pouka podaja v tem delu svojim rojakom, a tudi sam si je nabral mnogo izkušenj, ki mu bodo olajševale nadaljnji napor.

Čeprav pisatelj v svoji skromnosti toži, da kljub vsemu teženju po popolnem popisu ni bilo mogoče doseči zaželenega uzora, mu vender čestitamo, da je njegovo delo toli popolno in natančno.

Da se pa pri tako obširnem in utrudljivem delu navzlic največji paznosti lahko vtihotapi kak lapsus calami ali kaka tiskovna hibica, se pač ne bo nihče čudil. Vendar jih utegne biti le malo. Na strani 175. citaj mesto Buchheim (1641—1664) — Scarlichi (1630—1640) in na str. 205. mesto Samobor — Sanabor.

Čujemo, da misli gospod pisatelj izdati še posebno knjigo o zvonovih. Ti se vsekako ne smejo prezreti, saj so znamenite priče verske vneme in narodove preteklosti. Zato podobna dela drugih narodov večinoma sprejemajo tudi zvonove med popisane predmete n. pr. „Die Bau- und Kunstdenkmäler von Westfalen“ ali pa „Kunst- und Geschichtsdenkmäler Mecklenburgs.“

Želeti bi bilo tudi, a to je morda le osebna želja, da bi se pridejal vsakemu krajevnemu imenu, čeprav le v oklepaju ali pod črto, še nemški naziv in latinski, ako ga ima dotični kraj; to pa radi tega, ker so nekatera slovenska imena docela različna od nemških, n. pr. Mo-

zirje, nemško Prassberg. Kdo bi mogel to ugeniti? V starih listinah in na zemljevidih so slovenski nazivi redki in človek potem težko spozná prave kraje.

Knjiga ima prijetno zunanjo obliko, fin papir, ki je bil pa tudi potreben za mnogotere slike, ki krasé in pojasnjujejo popise.

Pisatelju iskreno želimo zdravja in moči za srečno nadaljevanje započetega dela, Slovencem, da bi pridno čitali to lepo knjigo, vernikom lavantinske škofije pa kličem: Gratulor vobis, quia tam pulchrum monumentum habetis.

V. Steska.

O Slovenskem Štajerju v jožefinski dōbi. Priobčil dr. Fran Ilešič. Ponatisk iz „Časopisa za zgodovino in narodopisje“. V Mariboru 1904. Tiskala tiskarna sv. Cirila. 46. (Prodaja Schwentner à 40 h.) — Dr. Ilešič nam osvetljuje v tem sestavku jožefinsko dōbo Slovenskega Štajerja na podlagi dveh zanimivih knjig iz te dōbe, to je „Malega besediša“ iz leta 1789. in „Ta vel. katechisma“ iz l. 1783. Pisatelj nas seznaja poleg vsebine vsake knjige z nje pomenom in pokaže na narečje, v katerem je bila knjiga sestavljena. Prva knjiga obsega doslej najstarejši poznani slovenski nazorni nauk; knjiga je imela namen, preproste ljudi dovesti do večje prosvetljenosti, zraven jih pa naučiti nemško brati in pisati. Enake knjige nahajamo v oni dōbi tudi v drugih slovanskih literaturah. Druga knjiga ima večji pomen za jezikoslovce, kažoč jim zanimivo mešanje nekaterih štajerskih narečij v svrhu knjižnega jezika. Pisec katekizma je združil celjsko narečje z iztočno govorico, kar je bilo važno pravilo pozneje skupnemu slov. knjižnemu jeziku, ko se je vzel za temelj zapadni govor, a so bili sprejeti vanj tudi znaki iz iztočnih narečij. Sestavek nudi izobraženim Slovencem v kulturno-historičnem, slovstveno-zgodovinskem in jezikoslovnem pogledu zanimivih novosti. Zato ta spis in zbornik, iz katerega je odtisnjen „Časopis za zgodovino in narodopisje“ vsem Slovencem, brez razlike provincije, najtopleje priporočamo.

D.

Dr. K. Štrekelj: **Slavische Wortdeutungen**, Archiv f. slav. Philologie 27, 41—72. Der Ursprung des š-Lautes in einigen Casusformen des aksl. Comparativs- und 3s-Particips, r t. 26, 569—570 — Slovanski besedni zaklad je dandanes v etimološkem pogledu že precej natančno preiskan in pojasnjen. Med možmi, ki so se proslavili pri tem delu, nahajamo tudi našega rojaka vseuč. profesorja Štreklja, ki je z več zbirkami obogatil etimološko znanje vseh slovanskih jezikov, sloven-